

SALEZIJANSKO POSLANJE I LJUDSKA PRAVA, POSEBICE PRAVA MALOLJETNIKA

PASCUAL CHÁVEZ VILLANUEVA

Via della Pisana, 1111

Cas. post. 18333

00163 Roma-Bravetta, Italija

Primljeno:
7. 1. 2009.

Izlaganje na
znanstvenom skupu

UDK
271.789:1:341.231.14
37.014.53: 341.231.14

Sažetak

U članku je riječ o angažmanu za ljudska prava, posebice prava maloljetnika, s posebnim osvrtom na salezijansko poslanje. Svojim aktivnim angažiranjem u odgoju i promicanju kulture odgoja salezijanci konkretno prihvaćaju i podupiru Opću deklaraciju o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Nažalost, odgoj i obrazovanje danas su često u teškom položaju. To potvrđuje i papa Benedikt XVI koji govori o izvanrednom položaju odgoja.

Tragično je što i danas još ima mnogo djece i mladih kojima nije priznato njihovo pravo na odgoj i obrazovanje. Utemeljitelj salezijanaca, sveti Ivan Bosco, želio je odgojem pomoći potrebitim mladima, uvjeren da u srcu svakog mladog čovjeka postoji neko dobro. Stvaranjem prihvatljivog okruženja, don Boscov odgojni sustav odgojem želi formirati solidarne osobe, aktivne i odgovorne građane, sposobne živjeti sa smislom, radošću, odgovornošću i kompetentnošću. U središtu tog nastojanja je protagonizam (aktivno sudjelovanje) mladih, posebice najsiromašnijih, povjerenje u mlade i zajedničarsko iskustvo. U sklopu toga cjelovitog odgojnog projekta promiče se i kršćansko viđenje osobe i života. Promicanje ljudskih prava i kulture ljudskih prava, posebice prava maloljetnika, posebno je vrijedan put ostvarivanja preventivnog odgojnog sustava u današnjem društvu. Autor na kraju iznosi nekoliko prijedloga za ostvarivanje i primjenu spomenutih razmišljanja.

Ključne riječi: don Boscov odgojni sustav, preventivni sustav, ljudska prava

Dragi sudionici međunarodnog kongresa »Preventivni sustav i ljudska prava«

Prije svega, drago mi je što vas mogu pozdraviti i uputiti vam istovremeno poticajnu i obvezujućih riječ u vezi s temom koja mi je posebice na srcu o 60. obljetnici Opće deklaracije o ljudskim pravima.

Papa Benedikt XVI istaknuo je u mjesecu prosincu 2008. god.: »10. prosinca napunilo se 60 godina kako je Opća skup-

ština Ujedinjenih naroda, okupljena u Parizu, prihvatila *Opću deklaraciju o ljudskim pravima*, koja još i danas predstavlja vrlo veliko uporište međukulturalnog dijaloga o slobodi i ljudskim pravima. Dostojanstvo svakog čovjeka zajamčeno je samo onda kada se priznaju, štite i promiču sva njegova temeljna prava. Crkva oduvijek potvrđuje da su ljudska prava, bez obzira na različite formulacije i na različitu težinu

koju mogu dobiti u raznim kulturama, opća činjenica, jer su prirodjena ljudskoj naravi.«¹ Kao salezijanci svjesni smo toga i u to smo uvjereni, pa se stoga i angažiramo u odgoju i u promicanju kulture odgoja.

Zahvaljujem prof. Vernoru Muñozu zbog onoga što nam je rekao o važnosti promicanja odgoja kao temeljnog prava, posebice odgoja maloljetnika, u svrhu izgradnje aktivnog, integrirajućeg odgovornog i neovisnog građanstva. On nam je vrlo realno iznio uzroke koji priječe odgoj milijuna maloljetnika na čitavom svijetu, održavajući teške situacije isključenosti i obespravljenosti.

Kao salezijanac pridružujem se njegovim riječima i uvjeren sam da je preoblikovanje te kulture koja rađa isključivanjem i potiskivanjem na rub društva najpreči od svih izazova. Jednako sam tako svjestan da je odgoj danas najdragocjenije i najvažnije sredstvo za izgradnju pravednijeg i uzajamno odgovornijeg društva u kojemu će svi, posebice najmlađi, najslabiji i najpotrebitiji, puni nade moći gledati prema čovjeka dostojnoj i sretnoj budućnosti.

1. TEŽAK POLOŽAJ ODGOJA U NAŠEM DRUŠTVU

Naše doba pokazuje da ima povjerenja u odgoj. Angažira se kako bi ga proširilo na sve, neprestano ga nastoji prilagoditi novim izazovima na području rada, spoznaja i organizacije društva i sve ga više povjerava stručno osposobljenim ustanovama. Odgoj je postao priznato pravo i težnja svakog ljudskog bića. Unatoč tom povjerenju u odgoj, čini nam se da se upravo u pogledu njega stvara sve veća udaljenost između težnji i mogućnosti, između obećanja i njihova ispunjenja, između nakan i ostvarenja. Odgoju je teško definirati samoga sebe u kulturi koja je obilježena pluralizmom uvjerenja i ponašanja,

prolaznošću i brzom smjenom spoznaja, socijalizacijom kulturalnih dobara, sveopćim proširenjem školovanja i omasovljenjem sveučilišta, prevladavajućom ulogom sredstava društvenog priopćivanja u modernoj kulturi, razvojem kvaternarnih djelatnosti koje daju posebno važno mjesto trajnoj obnovi i istraživanju. Društva i svakovrsne institucije su slabi i zbunjeni kad mladi postavljaju pitanje o smislu života.

Stoga u pravi čas dolaze riječi pape Benedikta XVI o izuzetnom položaju odgoja. U pismu biskupiji i gradu Rimu papa izjavljuje: »Nikada nije bilo lako odgajati, a čini se da danas to postaje sve teže. To dobro znaju roditelji, nastavnici, svećenici i svi oni koji imaju izravnu odgajateljsku odgovornost. Stoga se govori o velikom 'izuzetnom položaju odgoja', što potvrđuju i neuspjesi s kojima se prečesto susreću naša nastojanja na formiranju čvrstih osoba koje će biti sposobne surađivati s drugima i dati smisao svom životu. [...] Postoji rašireno ozračje, mentalitet i oblik kulture koji dovode do sumnje u vrednotu ljudske osobe pa i samoga značenja istine i dobra, a u konačnici i do sumnje u dobrotu života. Tada postaje teško prenositi od jednog naraštaja drugom nešto valjano i sigurno, pravila ponašanja, vjerodostojne ciljeve oko kojih valja izgraditi vlastiti život.«²

To izvanredno stanje postaje tragično kad nije zajamčeno sveopće pravo na odgoj, posebice u nekim sredinama i u zemljama u razvoju. Kako govoriti o pravu na odgoj kad postoji neizmerno mnoštvo djece i mladih koji umiru od gladi u Africi ili Aziji, kad se maloljetnici prodaju ili sek-

¹ BENEDIKT XVI, *Govor Sv. Oca prigodom 60. obljetnice Opće deklaracije o ljudskim pravima*, Rim, 10. prosinca 2008.

² BENEDIKT XVI, *Pismo biskupiji i gradu Rimu o prijeko potrebnj zadaci odgoja*, Rim, 21. siječnja 2008.

sualno zlorabe? Gdje je pravo na odgoj djece koja su prisiljena na težak rad u rudnicima u dobi od pet godina, ili udišu toksične tvari u tvornicama cipela, ili pak ponavljaju iste radnje tijekom vrlo dugih radnih dana na montažnim trakama, a da pritom ništa ne uče nego jednostavno služe kao dijelovi proizvodnog zupčanika?

Poznato je da ekonomski interesi određuju prvenstvene ciljeve materijalističkoga društva te da su promidžba i poticaj na potrošnju magični štap kojim upotrebljava nezasićena pohlepa multinacionalnih kompanija. Opstaju samo nasilna i suparnička društva. Taj je stil ušao i u odgojne ustanove i udruge. Postavlja se stoga pitanje: što činiti?

Odgoj treba uvijek biti prozor otvoren prema svjetskoj stvarnosti i motor koji potiče na buđenje osjetljivosti i preoblikovanje čovječanstva. Stoga treba, bez ideologiziranja i manipuliranja, poslušati glas onih koji nemaju glasa, osjetiti glad i žeđ, vidjeti nagost mnogih zaboravljenih naroda. Sukladno tome treba javno govoriti o nastojanju tolikih ljudi koji se brinu i bore za dostojanstvo žene, mir, poštivanje stvorenoga... Srećom, razne ustanove i udruge (nevladine organizacije, volonteri...) počinju surađivati u obrani života, ljudskoga bića, naroda, planeta i njihovih prava.

Pred tim izvanrednim odgojnim stanjem mi salezijanci imamo pedagošku karijeru koja je danas više nego ikada aktualna i potrebna, a to je *don Boscov preventivni sustav*. To je naše blago, doprinos koji smo pozvani dati mladima i današnjem društvu, naše proroštvo. Htio bih sada skrenuti vašu pozornost na potrebu za obnavljanjem don Boscova preventivnog sustava u bliskoj povezanosti s promicanjem i obranom ljudskih prava, posebice prava maloljetnika, kao odgojnog prijedloga koji je sposoban stvarati kulturu i okrenuti društvo k odgoju.

2. DON BOSCOVO ISKUSTVO

Suočen sa situacijom mladih svoga vremena, don Bosco odabire odgoj. Riječ je o odgoju koji sprečava zlo pomoću povjerenja u dobro koje postoji u srcu svakoga mladog čovjeka. Pomoću ustrajnosti i strpljivosti on razvija svoje mogućnosti te izgrađuje osobni identitet svakog pojedinca. Riječ je o odgoju koji formira uzajamno odgovorne osobe, aktivne i odgovorne građane, osobe otvorene za vrednote života i vjere, žene i muškarce koji su sposobni živjeti sa smislom, radošću, odgovornošću i kompetentnošću. Taj način odgoja postaje istinsko duhovno iskustvo crpljeno iz »Božje ljubavi, koja pretječe svako stvarjenje svojom providnošću, prati ga svojom prisutnošću i spasava ga darujući mu život« (Konst. SDB 20).

U dodiru s mladićima u torinskoj tamnici don Bosco ostaje duboko potresen. On piše: »Zgrozio sam se kad sam vidio mnoštvo mladića u dobi od 12 do 18 godina, zdravih, krepkih, bistra uma, ali besposlenih i punih ušiju, kako oskudijevaju u duhovnoj i vremenitoj hrani.«³

Don Bosco promatra društvenu stvarnost, uočava njezino značenje i stvara određene zaključke. Iz tog iskustva rađa se neizmjereno sažaljenje prema tim jadnim i iskorištavanim mladićima. U njegovu srcu sve se jasnije oblikuje osobni životni izbor: »posvetiti se skrbi za napuštene dječake«⁴, kao što je rekao markizi Barolo koja mu je nudila alternativu da napusti ili rad s dječacima ili ustanovu Utočišta. Taj njegov izbor temelji se na dubokoj vjeri u milosrdno Božje očišćenje i u njegovu providnost. Temelji se i na uvjerenju da u svakom

³ I. BOSCO, *Uspomene iz Oratorija svetog Franje Saleškoga od 1815. do 1855.*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2007, str. 129.

⁴ Isto, str. 152.

dječaku, koliko god bio iskvaren ili nesretan, postoji mjesto pristupačno za dobro te da je, ako ga se potakne i potpomogne, sposoban ne prepustiti se zlu nego naprotiv izabrati put života i dobra. »U takvim sam prigodama otkrio da su mnogi ponovno privedeni u zatvor zato što su bili pušteni samima sebi. – ‘Tko zna’, mislio sam u sebi, ‘kad bi ti mladići vani imali prijatelja koji bi se brinuo za njih, pomagao im i nedjeljom ih poučavao u vjeri, tko zna ne bi li se mogli sačuvati od propasti ili ne bi li se barem smanjio broj onih koji se vraćaju u zatvor?’ Razmotrio sam tu misao s don Cafassom te sam uz njegova ohrabrenja i upute počeo razmišljati kako da ideju ostvarim.«⁵

Svojom maštovitošću i velikodušnošću don Bosco stvara *prihvatljivo okruženje*, bogato ljudskim i kršćanskim vrlinama, u kojemu su odgajatelji s mladima srdačno i stvarno bliski. Oratorij u Valdoccu postaje njegovo idealno ostvarenje i uporište za budućnost, istinska pedagoška radionica preventivnog sustava.

U tom okruženju don Bosco ostvaruje *odgojni prijedlog* pomoću kojega želi *spriječiti* loša iskustva dječaka koji dolaze u Torino u potrazi za poslom, siročadi ili onih čiji roditelji ne mogu ili ne žele skrbiti za njih, dječaka uličara koji još nisu previše iskvareni. Taj prijedlog nudi mladima odgoj koji razvija njihove najbolje mogućnosti, rađa povjerenjem u same sebe i smislom za vlastito dostojanstvo, stvara dobro okruženje radosti i prijateljstva u kojemu gotovo poput zaraze prihvaćaju moralne i vjerske vrednote, uključuje *prakticiranje vjere* koja se predlaže i živi tako da su mladići spontano za nju zainteresirani.

Svjestan važnosti odgoja mladeži i puka za preoblikovanje društva, don Bosco postaje promicateljem *novih društvenih projekata prevencije i nazočnosti*. Prisjetimo se

njegova odnosa prema svijetu rada, ugovorima, slobodnom vremenu, promicanju poučavanja i pučke kulture. Don Bosco zna da nije dovoljno ublažiti tešku situaciju i napuštenost u kojima žive ti dječaci (privremeno ublažavajuće djelovanje). On se osjeća pozvanim poraditi na kulturalnoj promjeni (preobražaj) pomoću odgojnog okruženja i prijedloga koji uključuju mnoge osobe koje su se poistovjetile s njim i s njegovim poslanjem.

3. BITNI SASTAVNI ELEMENTI DON BOSCOVA PREVENTIVNOG SUSTAVA

Kako danas živjeti to duhovno i odgojno iskustvo koje je don Bosco živio zajedno s mladićima u Valdoccu i kako ga inkulturirati u najrazličitijim mjestima u kojima se ostvaruje salezijansko poslanje? Ispravan put uključuje produblјivanje i odjelotvorenje njegovih temeljnih elemenata koje u našem današnjem načinu izražavanja nazivamo »oratorijansko mjerilo«.

3.1. Središnje mjesto i aktivna uloga mladih, posebice najsiromašnijih

Odgoj koji se nadahnjuje na don Boscovoj pedagogiji stavlja u središte djelovanja i odgojno-pastoralnog projekta mladu osobu, sluša njene glasove, otkriva njena iščekivanja, želje, razočaranja i nade, praćajući je prema svijesti o vlastitoj sposobnosti, povećavajući njezino povjerenje u mogućnost da razvije te sposobnosti i postane aktivni sudionik vlastitoga životnog projekta.

Postaviti mlade u središte odgojne i apostolske pozornosti »jedan je od najspecifičnijih elemenata bogate duhovne baštine koju nam je don Bosco ostavio. Taj nam je zadatak povjeren u svim kulturama u ko-

⁵ Isto, str. 129.

je ulazimo i u kojima djelujemo i u kojima mladi često nisu važni.«⁶

Osobito je važno da se opredijelimo za najsiromašnije mlade i mlade u pogibelnim okolnostima, uočavajući njihovo vidljivo ili skriveno teško stanje, nastojeći uzimati u obzir pozitivne snage koje imaju i oni koji su najiscrpljeniji životom, te se u potpunosti posvećujući njihovom odgoju i evangelizaciji.

Što više upoznajem družbu, koja je raširena na pet kontinenata, tim više postajem svjestan da su salezijanci nastojali biti vjerni tomu temeljnom mjerilu, tj. da budemo bliski i solidarni s najpotrebitijima te da vidimo one situacije mladih koje društvo ne želi vidjeti, npr. djecu s ulice, djecu vojnike, djecu radnike, djecu zlostavljaju u groznom seksualnom turizmu itd. Među nama je porasla ta osjetljivost prema najsiromašnijima. Rad onih koji su prvi započeli i koji su ponekad djelovali kao »slobodni igrači«, prihvatila je institucija. Svi zdušno usvajaju mentalit koji nam omogućuje da posvuda budemo prisutni s tim ključem čitanja situacije.

3.2. Preventivna kultura

Priješka potreba za predusretanjem, njegove prednosti i njegova važnost nameću se sa sve zastrašujućijim činjenicama, ali prihvatiti predusretanje kao načelo i djelotvorno ga primjenjivati u mnogim okruženjima nije nešto što se samo po sebi razumije. Kultura predusretanja nije kultura koja prevladava. Dapače!

Pa ipak preventivnost stoji manje i daje više od običnog obuzdavanja zastranjajućeg ponašanja i zakašnjelog spašavanja. Ona naime omogućuje većini mladih da se oslobode težine loših iskustava koja dovede u opasnost njihovo fizičko zdravlje, psihološko dozrijevanje, razvoj sposobnosti, vječnu sreću. Omogućuje im i da oslo-

bode svoje najbolje snage, da najbolje iskoriste najstručnije i postojeane puteve odgoja, da se vrate već nakon prvih znakova mogućeg popuštanja.

Ta pedagogija »teži prema odgoju u povjerenju, prema povjerenju u današnje mlade i prema povjerenju u budućnost, upravo onda kad postaje bitno prihvatiti suvremene izazove«. U današnjem društvu, koje je snažno obilježeno natjecanjem i teško se odlučuje ulagati u povjerenje, postoji opasnost da sve veći broj djece i mladih ostanu na rubu, da se bore za preživljavanje jer se ne mogu koristiti onim što im se priznaje kao njihovo pravo: zdravlje, poučavanje, rad itd... Upravo stoga, slijedeći don Boscov nauk i naglašavajući priznata prava maloljetnika, želimo se angažirati u promicanju kulture preventivnosti.

Don Bosco je bio uvjeren da je srce mladog čovjeka, svakoga mladog čovjeka, dobro, da i u najnesretnijih dječaka postoji sjeme dobra, te da je stoga zadatak mudra odgajatelja otkriti i razvijati to sjeme. Zato u našim odgojnim ustanovama trebamo stvarati dobro ozračje, s prijedlozima koji potiču razvijanje toga dobra, promiču njegov razvoj i otvaraju oči za smisao života i za sklonost prema dobru.

Bilo bi dovoljno prisjetiti se povijesti Mihovila Magonea, »generala rekreacije« na postaji u Carmagnoli, kojemu don Bosco prvo nudi svoje prijateljstvo, potom odgojnu mikroklimu u Oratoriju u Valdoccu, a zatim svoje kompetentno vodstvo (»Dragi Magone, htio bih da mi učiniš jednu uslugu, ... da mi dopustiš te na trenutak budem

⁶ P. CHAVEZ VILLANUEVA, »Il CG 26: Una carta di navigazione verso il giubileo del 2015. All'insegna del 'Da mihi animas, cetera tolle'.« Završni govor vrhovnog poglavara na zatvaranju 26. općeg sabora, u: *Da mihi animas, cetera tolle*. Documenti capitolari, Edizioni Opere Don Bosco, Roma, 2008, str. 138.

gospodar tvoga srca»), sve do trenutka kad će mu pomoći da u Bogu pronađe smisao života i izvor istinske sreće («O, kako sam sretan!») i da postane uzor za jučerašnje i današnje mlade.

Preventivnost prema tome treba postati bitna i temeljna kakvoća odgoja koji na taj način može predusresti nastajanje loših materijalnih i duhovnih okolnosti i sklonosti te istovremeno umnažati pothvate koji još zdrave snage pojedine osobe usmjeruju prema zanimljivim i valjanim projektima.

3.3. Zajedničarsko iskustvo

Don Bosco je u Oratoriju stvorio zajednicu, tj. obitelj u kojoj je on bio prisutan, mjesto susreta, obiteljskog ozračja u kojem se živjelo i u kojem su se prakticirale ljudske i kršćanske vrijednosti tako da je svetost postala poželjna. Za don Bosca svaka salezijanska ustanova treba biti »kuća«, tj. *obitelj* za mlade koji nemaju vlastite obitelji; okruženje u kojemu posebno vrijedno mjesto imaju osobni odnosi, prisutnost i dijalog odgajatelja među mladima, aktivno sudjelovanje mladih i život skupine, kao veoma važno mjesto za promicanje osobnoga rasta.

Don Bosco je *skupinu* učinio mjerilom vrijednosti svoje pedagogije: skupinu kao mjesto u kojemu mladi iskustveno doživljavaju traženje smisla i izgradnju vlastitog identiteta; prostor za kreativnost i aktivno uključivanje; školu u kojoj se uče odgovorno uključivati u društvo u kojemu žive; posebno vrijedno mjesto za doživljavanje iskustva Crkve. Na taj način skupina postaje i mjesto sudionitva i dijaloga mladih i odraslih, u obostranom praćenju i neprekidnoj razmjeni darova.

To zajedničarsko iskustvo razvija novi stil odgojnog odnosa nazvan *ljubaznošću* koja je ljubav što se očituje i živi po mjeri dječaka, posebice onoga najsiromašnijega;

ljubavju koja se izražava povjerenjem koje očituje volju i želju da se bude s mladima i da se sudjeluje u njihovom životu i u njihovim pothvatima; prijateljstvom koje otvara srce mladića za povjerenje i omogućuje odgojnu komunikaciju koja zna govoriti srcu, dodirnuti dubinu savjesti, širiti kod mladih unutaraju sigurnost i podržavati snagu njihovoga ljudskog i kršćanskog rasta.

Za salezijanca odgajatelja temeljno »odgojno mjesto« gdje živi to zajedničarsko iskustvo jest *dvorište*, ambijent mladenačke inicijative i kreativnosti, mladenačkog protagonizma i spontanosti. Zadatak je odgajatelja sudjelovati u njemu, promičući mladenačku kreativnost i aktivno sudjelovanje, nudeći riječ ohrabrenja i motivacije, promičući život skupine te značajne kulturalne, socijalne i religiozne inicijative.

3.4. Cjelovit odgojni projekt

Don Bosco želi dati cjelovit odgovor potrebama i iščekivanjima svojih mladih. Nudi im kuću kako bi ih prihvatio i pomogao im da dožive iskustvo obiteljske topline koja nedostaje mnogima od njih. Osigurava im prostor, dvorište, gdje mogu spontano iskazati svoju životnu energiju i želju za srećom i prijateljstvom. Brine se za njihovo kulturalno obrazovanje i za njihovu pripremu za rad, tako da mogu s povjerenjem gledati u budućnost i odgovorno se uključiti u društvo. Nudi im kršćansku formaciju i odgovarajuće iskustvo vjere, koje kršćanski život čini zanimljivim i važnim. Ta odgojna ponuda postaje istinski put evangelizacije i vodi mlade prema doživljavanju radosti kršćanskog života sve do cilja svetosti.⁷

Slijedeći taj isti put, salezijanci prihvaćaju *odgoj kao svoje osebujno polje evangelizacije*, tj. naviještaju Isusa Krista i vode

⁷ Usp. 26. opći sabor Družbe sv. Franje Saleškoga, *Daj mi duše, drugo uzmi. Dokumenti*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2008, br. 25.

mlade prema punom kršćanskom životu pomoću cjelovitog razvoja koji polazi od okolnosti u kojima se mladi nalaze, oslanja se na njihove unutarnje snage i osigurava strpljivo praćenje njihovoga ljudskog i kršćanskog rasta. Tako odgoj i evangelizacija, življeni u bliskom međuočnosu, tvore jedinstven put cjelovitog razvoja i međusobno se obogaćuju, kao što tvrdi papa Benedikt XVI: »Bez odgoja nema trajne i duboke evangelizacije, nema rasta i dozrijevanja, nema promjene mentaliteta i kulture.«⁸

Tu ponudu cjelovitog odgoja sve je teže ostvariti u laicističkom društvu koje ljudsku osobu vidi ograničeno i kao oruđe koje služi ciljevima i probicima stranim njegovoj prirodi. Stoga ga čitava odgojno-pastoralna zajednica treba hrabro prihvatiti i ustrajno ga promicati obraćajući posebnu pozornost na razvoj ljudskih i društvenih vrednota, koje postoje u društvu, a odlučno nadilazeći poremećenu ravnotežu između slobode i istine, između slobode i etičkog smisla, između moći i savjesti, između tehnološkog i društvenog napretka. Ta je zajednica pozvana stupiti u dijalog s raznim kulturalnim svjetovima u kojima žive mladi i vrednovati veliku snagu humanizacije koju ima kršćanska vjera za osobni i društveni rast mladih i za preoblikovanje društva.

3.5. *Kršćansko viđenje osobe i života*

Dobro je poznata nezainteresiranost za religioznu stvarnost u kojoj raste veći dio europske mladeži. Ta nezainteresiranost ima iznimno kulturalno značenje. Religiozno iskustvo pokazuje se kao nešto loše, kao djetinjasta pojava, kao nešto što rađa osjećaj krivnje, kao prepreka za puni razvoj ljudskog bića, znanstveni napredak i društveni mir. Stoga se religiozno iskustvo nastoji svesti na područje privatnosti.

Dovoljno je promotriti književnost i film. Posljednjih je desetljeća među naj-

uzornijim i najuspješnijim djelima teško pronaći neko kojega se glavni likovi u svom životu i dostojanstvu svog postojanja nadahnjuju kršćanstvom.

Taj se mentalitet širi i u drugim društvenim i kulturalnim sredinama u kojima se primjećuje sve veće nepovjerenje u javnu prisutnost religije, posebice kršćanstva kao društvene činjenice ili kršćanske vjere kao izričaja života.

Budući da vjera postaje beznačajna u kulturi i u životu, mladi postaju nezainteresirani za religiozni svijet i otuđuju se. Pitanje o Bogu postaje beznačajno, a religiozni govor besmislen. Sve to stavlja u pitanje i apsolutnu vrijednost ljudskih prava, često ih podlažući ekonomskim interesima ili političkoj moći.

Odgajatelj po don Boscovom srcu svjestan je da se preventivni sustav temelji na kršćanskom viđenju ljudskog bića i života. Uvjeren je da je najdublje i najznačajnije bogatstvo čovjeka njegova otvorenost prema Bogu i njegov poziv djeteta Božjeg. Stoga kod mladih nastoji potaknuti i produbiti otvaranje prema religioznom smislu života, razviti sposobnost da u svakodnevici otkriva znakove Božje prisutnosti i djelovanja, uvjerljivo pripočavati duboku povezanost vjere i ljudskih vrednota solidarnosti, slobode, istine, pravde i mira. Uvjeren je da evanđelje prihvaća njihove istinske izričaje, preporuča ono što je u čovjeku krhko i obogaćuje ga otvarajući ga prema Božjem obzorju.

3.6. *Društvena projekcija odgojnog djelovanja*

Za don Bosca je bila važna skrb za mladiće koji su dolazili u Oratorij, ali je

⁸ BENEDIKT XVI, »Lettera a Don Pascual Chávez Villanueva, Rettor Maggiore dei SDB in occasione del Capitolo Generale 26«, u: *Da mihi animas, cetera tolle*. Documenti capitolari, str. 91.

za njega bilo jednako važno ići tražiti one koji su ostali izvan Oratorija. Skrbio se za razvoj ljudskog bića sve do njegovoga punog ljudskog i kršćanskog dozrijevanja, ali je mislio i u preoblikovanje društva pomoću odgoja mladeži.

Svjestan važnosti odgoja mladeži i pučka za preoblikovanje društva, don Bosco je postao promicatelj novih društvenih projekata predusretanja i nazočnosti. Prisjetimo se njegovog odnosa prema radu, radnim ugovorima, slobodnom vremenu, promicanju poučavanja i pučke kulture pomoću tiskanih medija.

Društvo o kojemu don Bosco razmišlja je kršćansko društvo, izgrađeno na moralnim i vjerskim temeljima. Danas se videenje društva promijenilo: živimo u sekularnom društvu koje je izgrađeno na načelima jednakosti, slobode i sudjelovanja. Međutim, salezijanska odgojna ponuda je sačuvala svoju sposobnost formiranja građanina koji je svjestan svojih društvenih, profesionalnih i političkih odgovornosti, koji je sposoban angažirati se za pravdu i promicanje općega dobra i koji je posebice osjetljiv i brižan kad se radi o skupinama slabih i odbačenih na rub društva. Valja stoga poraditi na promjeni načela i viđenja života, za promicanje požrtvornosti i nesebičnosti, za trezven način života, za neprekidni stav slobodnog darivanja, za borbu za pravdu i za dostojanstvo svakoga ljudskog života.

U ostvarivanje tog projekta don Bosco uključuje širok krug ljudi, snuje o *pokretu širokom kao svijet* uz suradnju i nadopunjavanje dobrovoljaca zainteresiranih za odgoj mladih i za budućnost društva.

Stoga svako salezijansko djelo treba uvijek shvaćati kao centar koji prihvaća i saziva što je moguće veći broj ljudi kako bi sve više postao animacijska jezgra koja se je sposobna širiti prema van, uključujući u

razne oblike i načine sve one koji žele sudjelovati u promicanju i spašavanju mladih.

Ta društvena kakvoća salezijanskog odgoja još će se bolje shvatiti i ostvarivati pomoću nastojanja za promicanje ljudskih prava te, napose, prava maloljetnika, kao posebno važnog puta za preventivno djelovanje, cjelovit životni razvoj i izgradnju jednakijeg svijeta u raznim okruženjima, a istovremeno i za uključivanje salezijanske pedagogije u razne kulture u svijetu.

4. PROMICANJE LJUDSKIH PRAVA, POSEBICE PRAVA MALOLJETNIKA

Mi salezijanci baštinci smo i nositelji odgojne karizme koja teži k promicanju kulture života i promjeni struktura. Stoga nam je dužnost promicati ljudska prava. Povijest Salezijanske obitelji i njeno vrlo brzo širenje u kulturalne i religiozne sredine koje su vrlo daleke i različite od onih u kojima je ona nastala, svjedoči da don Boscov preventivni sustav predstavlja vrata zajamčenog pristupa odgoju mladih u bilo kojem okruženju i prostor za dijalog o novoj kulturi prava i solidarnosti. Salezijancima je odgoj za ljudska prava, posebice za prava maloljetnika, veoma važan put za ostvarivanje prevencije, cjelovitoga ljudskog razvoja, izgradnje jednakijeg, pravednijeg i zdravijeg svijeta u raznim okolnostima. Govor o ljudskim pravima omogućuje nam dijalog i uključivanje salezijanske pedagogije u razne kulture u svijetu.⁹

⁹ Ekonomska, društvena i kulturalna prava potvrdili su 1948. Ujedinjeni narodi u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima*. Sljedećih godina potvrđena su prava naroda na samoopredjeljenje, mir, razvoj, ekološku ravnotežu, kontrolu nacionalnih resursa i zaštiti okoliša. Tu su i prava povezana uz poštivanje čovjeka, u odnosu prema genetskoj manipulaciji, bioetici i novim komunikacijskim tehnologijama. Postoji i *Konvencija UN-a o pravima djeteta*, koju je 20. studenoga 1989. prihvatila Opća skupština UN-a, a do danas su je ratificirale 192 zemlje.

4.1. *Promicati ljudska prava kao odgajatelji*

Zbog mnogih problematičnih okolnosti u kojima žive djeca i mladi na cijelom svijetu, pozvani smo, po don Boscovu primjeru, biti uz njih radi obrane njihovoga dostojanstva i osigurati im dostojnu i bolju budućnost.

U promicanju ljudskih prava, posebice prava maloljetnika, naš angažman mora ići dalje od puke nazočnosti i suradnje iako smo se mnogo puta prisiljeni pobrinuti za hitne slučajeve. Ne možemo se ograničiti samo na obranu njihovih prava, kad su ona prekršena ili zanemarena. Moramo prihvatiti angažman svojstven odgajatelju koji traži osobni rast dječaka i djevojčice i njihov cjelovit razvoj, priznavajući njihovo dostojanstvo i odgovornost.

»Don Bosco je bio uvjeren da ga Bog šalje upomoć mladima čiji je vapaj čuo. Slutio je da je važno neposredno odgovoriti njihovim potrebama, a još više predusresti uzroke njihovih nevolja. Slijedeći njegov primjer, i mi krećemo ususret mladima, uvjereni da je preventivno djelovanje najbolji način da im se pomogne u njihovu siromaštvu.«¹⁰

U brojnim svojim nastupima¹¹ nastojao sam pokazati kako je odgoj posebno vrijedan put za to preventivno i obnoviteljsko djelovanje u mnogim kriznim i rubnim situacijama u kojima žive djeca i mladi na svijetu. Potanko sam prikazao don Boscov odgojni sustav s obzirom na odgajaničkovu svjesno prihvaćanje odgovornosti pri čemu se odgajaničnik od objekta zaštite preoblikuje u odgovoran subjekt, budući da ima potrebe i priznaje prava drugih, čime se u današnjem dječaku pripravlja sutrašnji građanin.

Preventivni sustav nastoji spriječiti zlo pomoću odgoja, ali istovremeno pomaže mladima da obnove svoj osobni identitet,

da udahnu nov život vrednotama koje nisu uspjeli razviti, te da razrade i otkriju, upravo stoga što žive na rubu društva, razloge za život sa smislom, radošću, odgovornošću i kompetentnošću. Taj sustav osim toga odlučno vjeruje da je religiozna dimenzija čovjeka njegovo najdublje i najznačajnije bogatstvo; stoga nastoji, kao konačni cilj svih svojih prijedloga, usmjeriti svakog dječaka prema ostvarivanju njegovog poziva da bude dijete Božje.

Prema tome, vjerni toj dragocjenoj baštini, moramo se kao odgajatelji angažirati u promicanju i obrani ljudskih prava i prava maloljetnika, posebice zabrinuti za cjelovit razvoj mlade osobe. Valja se prisjetiti hitnog poziva koji sam ja osobno i zajedno sa salezijancima čitavoga svijeta, okupljenima na 25. općem saboru 2002. godine, uputio odgovornima i zainteresiranima za budućnost ljudskoga roda, a posebice mladih: »Mi smo na strani mladih jer mi – poput don Bosca – imamo povjerenja u njih, u njihovu volju da uče, da izađu iz siromaštva, da uzmu u ruke vlastitu budućnost. (...) Mi smo na strani mladih, jer vjerujemo u njihovu vrijednost, u moguć-

¹⁰ 26. opći sabor Družbe sv. Franje Saleškoga, *Daj mi duše, drugo uzmi. Dokumenti*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2008, br. 98.

¹¹ Usp. P. CHAVEZ, *Spasimo djecu, budućnost svijeta, prije nego bude prekasno. Govor na Campidogliu, Rim*, 27. studenoga 2002, prigodom proslave utemeljenja don Boscove četvrti dječaka. P. CHAVEZ, *Dati više onomu tko je dobio manje. Odgojno promišljanje kulturalne promjene*, Susret talijanskih salezijanskih provincijala o mladima na rubu društva i mladima u nevoljama, Frascati, 29. prosinca 2004. P. CHAVEZ, *Odgoj i građanstvo. Salezijanski formirati građanina*. »Lectio magistralis« prigodom primanja »Laurea honoris causa« Sveučilišta u Genovi, 23. travnja 2007.

P. CHAVEZ, *Odgajati s don Boscovim srcem. Preventivni sustav i ljudska prava*, govor prigodom proslave 50. obljetnice salezijanske provincije Porto Alegre u Brazilu, listopad 2008.

nost drugačijega svijeta i nadasve u veliku vrijednost odgojnog zalaganja. (...) Odgoj mladih je jedini način za pripremu poželjne budućnosti čitavoga svijeta. Zauzmimo se svi zajedno na čitavome svijetu za odgoj!¹²

4.2. *Promicati kulturu ljudskih prava*

Odgoj sebi postavlja kao cilj izgradnju kulture ljudskih prava, koja je sposobna stupiti u dijalog, uvjeravati i, u krajnjem slučaju, spriječiti kršenje ljudskih prava, umjesto da ih uskraćuje i guši.

Siromaštvo i rubnost nisu čisto ekonomska pojava, nego stvarnost koja dotiče savjest osoba i predstavlja izazov mentalitetu društva, tj. kulture. Valja prijeći iz kulture imati, pojaviti se, vladati, u kulturu biti, dragovoljno darivati i sudjelovati. U tu svrhu želim podsjetiti na riječi pape Benedikta XVI u njegovom govoru prigodom otvaranja Pete generalne konferencije latinsko-američkih biskupa (CELAM) u La Aparecidi (Brazil). Papa je tom prigodom rekao:

»Kako odgovoriti na veliki izazov siromaštva i bijede? (...) I kapitalizam i marksizam su obećali da će pronaći put za stvaranje pravednih struktura i ustvrdili su da će one, kad ih se jednom ustanovi, funkcionirati same od sebe. Ne samo da su tvrdili kako im neće trebati neka prethodna pojedinačna moralnost, nego da će oni promicati zajedničku moralnost. To ideološko obećanje pokazalo se lažnim. Činjenice to očito potvrđuju. Marksistički sustav je ondje gdje je bio na vlasti ostavio žalosne posljedice ekonomskog i ekološkog rasapa, ali i teškog tlačenja duša. Istu stvar vidimo i na Zapadu, gdje se neprestano povećava jaz između siromašnih i bogatih, a uznemirujuće se ponižava osobno dostojanstvo pomoću droge, alkohola i istančanih obmana o sreći.

Pravedne strukture su nužni uvjet za pravedno društvo, ali one ne nastaju i ne funkcioniraju bez moralne suglasnosti dru-

štva o temeljnim vrednotama i o potrebi da se te vrednote žive s nužnim odricanjem, pa čak i protiv osobnog interesa. Tamo gdje je Bog odsutan – Bog ljudskoga lica Isusa Krista – te se vrednote ne pokazuju svom svojom snagom, niti dolazi do suglasnosti o njima. Ne želim reći da oni koji ne vjeruju ne mogu živjeti uzvišenu i primjenu moralnost. Kažem samo da društvo u kojemu je Bog odsutan ne nalazi nužnu suglasnost o moralnim vrednotama i snagu da živi prema modelu tih vrednota, pa i protiv vlastitih interesa.¹³

Preventivni sustav i don Boscov duh pozivaju nas danas na odlučujući pojedinačni i zajednički angažman usmjeren prema promjeni struktura siromaštva i nerazvijenosti te, nadasve, na razvijanje onih moralnih vrednota koje jamče obnovu mentaliteta i stavova koji su u temelju nepravde. Pomoću odgoja želimo promicati kulturu drugoga, kulturu uzdržljivosti u načinu života i trošenja, kulturu spremnosti na dragovoljno dijeljenje s drugima, kulturu pravde shvaćene kao briga za prava svijetu. To je kultura dostojanstvenosti života, požrtvovnog i nesebičnog angažmana, otvorenosti prema Transcendentnomu.

4.3. *Neki zahtjevi*

Promicanje ljudskih prava i prava maloljetnika treba biti u našim rukama moćno sredstvo odgoja i preoblikovanja kulture. To zahtijeva njegovanje nekih važnih čimbenika koji jamče taj angažman.

- *Salezijansko ponovno čitanje prava*

Svatko od nas, koji je kao odgajateljica i odgajatelj izabrao kršćansko antropolo-

¹² Usp. 25. opći sabor Družbe sv. Franje Saleškoga, *Salezijanska zajednica danas. Dokumenti*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2002, br. 140.

¹³ BENEDIKT XVI, *Uvodni govor na V. općoj konferenciji latinskoameričkih biskupa i biskupa Karipskih otoka*, 13. svibnja 2007, br. 4.

ško gledište, isto ono gledište koje je nadahnulo don Bosca, treba postati branitelj i promicatelj ljudskih prava i prava maloljetnika. U tome nam može pomoći ponovno salezijansko čitanje načela koja se nalaze u temeljima tih prava. Evo nekoliko elemenata za to čitanje, posebice u odnosu na prava maloljetnika.

- Cjelovitost osobe i primjena načela nedjeljivosti i međuovisnosti svih temeljnih prava osobe: građanskih, kulturalnih, religioznih, ekonomskih, političkih i socijalnih.
- »Želim da budete sretni sada i uvijek« i primjena načela cjelovitoga ljudskog razvoja, razvoja koji u holističkom viđenju Konvencije o pravima maloljetnika, obuhvaća fizičke, mentalne, kulturalne, duhovne, moralne, socijalne i političke vidove. Nije dostatna logika nazočnosti niti jamstvo preživljavanja; maloljetnicima valja ponuditi elemente koji su nužni za njihov odgovarajući i puni razvoj; to od nas zahtijeva da budemo pozorni na situacije koje stvarno ograničavaju tu cjelovitost u svakodnevnom odgojnom procesu.
- »Jedan po jedan« i načelo najvećeg zanimanja djeteta. To načelo Konvencije naglašava potrebu da se sukladno svakoj situaciji i svakom vidu života djeteta prizna i znade vrednovati mišljenje maloljetnika kako bi se izabrali i usmjerili odgojni postupci za njihovo istinsko dobro. Takva konkretna pozornost prema djetetu bitna je za prakticiranje preventivnog sustava.
- Središnje mjesto maloljetnika kao aktivnog subjekta je načelo sudjelovanja. Slušati, uključiti i pomoći maloljetnicima da postanu sudionici u pitanjima koja se odnose na njihov život jest put da ih se učini odgovornim članovima društva

u kojemu žive i da se uvećaju njihove društvene sposobnosti. U tom duhu valja razmotriti prihvaćanje i sudjelovanje maloljetnika u našim odgojnim programima i aktivnostima.

- »Dosta je da ste mladi pa da vas puno volim« i primjena načela nediskriminacije. To se povezuje s utvrđivanjem onih koji imaju prvenstvo u salezijanskom poslanju, a to su: najsiromašniji i najugroženiji mladi, oni koji su u opasnosti da budu gurnuti na rub, mladi s invaliditetom, izbjeglice, selioci, napušteni mladi, mladi koji su žrtve zloporaba itd. U tom smislu morat ćemo promicati sudjelovanje i aktivno uključivanje najslabijih u odgojnim sredinama, u aktivnostima koje predlažemo, u raznim vrstama skupina itd.

• *Obnovljeni izbor zajedničarskog sudioništva*

Zajedničarsko obilježje salezijanskoga pedagoškog iskustva traži da se uvijek radi u skupini, kao odgojna zajednica. Nije moguće sve učiniti sam, poput onih koji utiru nove puteve, ili misleći samo na svoje potrebe. Jedino u zajednici možemo osigurati uvjete istinskog odgojnog okruženja i djelovanja. Valja razvijati mentalitet umrežavanja, bilo među raznim djelatnostima družbe, bilo s drugim subjektima kojima je na srcu odgoj i život maloljetnika.

Preoblikovati društvo iznutra, vršeći naše odgojno poslanje, zahtijeva buđenje novih kulturalnih i društvenih snaga, nadilaženje situacija očite nepravde, pozivanje na društvenu odgovornost svijuu. Kao salezijanci, pomoću naših mnogostrukih sredstava i pomoću naše bogate duhovne i pedagoške baštine, imamo važnu odgovornost. Moramo biti animacijska jezgra i središte za okupljanje svih onih koji su spremni solidarno prihvatiti odgojno zala-

ganje u don Boscovom stilu. Sudioništvo u obrani ljudskih prava i prava maloljetnika može predstavljati snažan poticaj za osiguranje trajnosti toj suradnji i za potpomaganje napornog svakodnevnog angažmana.

• *Obnovljena pastoralna nakana*

Kako bi se zajamčila djelotvornost ljudskih prava u salezijanskom odgojno-pastoralnom djelovanju valja osnaživati uvjerenje o neodvojivom odnosu između odgoja i evangelizacije. »Valja se prisjetiti da se evangelizacija uvijek razvijala zajedno s ljudskim promicanjem i autentičnim kršćanskim oslobođenjem. Ljubiti Boga i ljubiti bližnjega međusobno se spaja: u najponiznijemu pronalazimo Isusa, a u Isusu pronalazimo Boga (usp. *Deus caritas est* 15). Zbog istog razloga bit će potrebna i društvena kateheza i odgovarajuća formacija u društvenom nauku Crkve... Kršćanski život ne izražava se samo u osobnim krepostima nego i u društvenim i političkim krepostima.«¹⁴

Salezijansko djelovanje obuhvaća i skrb za sveobuhvatno spasenje ljudskog bića: poznavanje Boga, sinovsko zajedništvo s njime po prihvaćanju Krista, sakramentalno posredništvo Crkve. Izabirući mladež i siromašne mlade, salezijanci prihvaćaju polazišne točke u kojima se mladi nalaze i njihove mogućnosti za napredovanje u vjeri. U svakom pothvatu spašavanja, odgoja i promicanja osobe, naviješta se i ostvaruje spasenje koje će se potom dalje tumačiti, kako tko bude za to sposoban. Svi imaju pravo na susret s Kristom. Valja ga naviještati bez požurivanja, ali i ne dopuštajući da vrijeme uzalud prolazi.

Upravo nam pozivanje na Krista, novoga čovjeka, može pomoći da ponovno razmislimo o zadaći promicanja ljudskih prava i o odgoju najugroženijih mladih i onih koji su u opasnosti. To nam pomaže

da razumijemo cilj cjelovitog ostvarenja ljudskog života. »Sučeljavanje s Isusom iz Nazareta... ne postavlja neki drugi izbor, koji bi bio drugačiji ili bi slijedio nakon onoga prema kojemu su se zaputili ljudi koji su angažirani u promicanju ljudskih prava. To ga sučeljavanje premišlja i iznova formulira u svijesti da je muškarac ili žena u Božjem projektu.«¹⁵

UMJESTO ZAKLJUČKA

Dopustite mi da zaključim s poezijom Gabrielle Mistral. Kratka je, ali puna proškoga smisla, koji otkriva zašto se danas više nego ikada treba govoriti o »prijekoju potrebi odgoja« i kako se danas više nego ikada put koji vodi prema uspjehu nalazi u don Boscovu srcu:

Njegovo ime je »Danas«

Krivi smo zbog mnogo pogrešaka
i zbog mnogo krivnji,
ali naš najgori zločin je
napuštanje djece,
nijekanje izvora života.

Mnogo toga što nam treba
može čekati.

Djeca ne mogu čekati.

Upravo sada je vrijeme
kad se djetetovi udovi oblikuju,
upravo se sada stvara njegova krv
i razvijaju njegovi osjećaji.

Njemu ne možemo odgovoriti

»Sutra«.

Njegovo ime je »Danas«.

Gabriella Mistral
pjesnikinja iz Čilea,
dobitnica Nobelove nagrade

¹⁴ *Isto*, br. 3.

¹⁵ R. TONELLI, *Una pastorale giovanile attenta ai diritti umani?*, u: »Note di Pastorale Giovanile« 37(2003)1, 5.